

АҲМАД АЪЗАМ

БИРИ КАМ ДУНЕ

Новелла

Кетяпман. Тепамда кўп-кўк осмон. Қаршимда қирмизи қуёш, ботайми, ботмайми деб, дарахтларнинг шохига омонат кўнган. Ғир-ғир шабада. Асфальт йўлка топ-тоза, шинам. Ғивирлаб юргак чумчуқлар мен яқинлашганда дик-дик қочади. Ўриндиқда йигит билан қиз ҳузур қилиб ўпишмоқда. “Эру хотин — қўш хўкиз”, деган гапни эслаб кулгим қистайди: шу дўмбоққина қизнинг, савағнчдек ингичка йигитчанинг терлаб-пишиб, ҳарсиллаб омоч тортаётганини кўз ўнгимга келтираман. Ҳазилкаш одамлар ҳам кўп-да.

Кетяпман. Дарахтларнинг олачалпоқ сояси бошимни силайди, йўлкага ястаниб олади ва оёғим остидан сассиз сирғаниб ўтади. Кўкрагим чуқурлашиб-кенгайиб кетгану тўйиб-тўйиб ютаётганим салқин ҳаво қайтиб чиқмаётгандек... Ўткинчиларни бир-бир тўхтатиб, қувонтиргим келади. Ўзиб кетаётиб бир чолга тавозе билан салом бердим, кўлимни кўксимга босиб, бош эгдим. Чолнинг кўзойнаклари ялт этди, бир зум менга ағрайиб қолди. Кейин алқади: “Яхши жойлардан ато қилсин!” Бўлмаса-чи? Сал ўтмай йўлимда бир қиз учради. “Яхшимисиз?”, дедим. У истиғно билан лабини бурди, терила-терила сичқоннинг думидек ингичка бўлиб кетган қошларини чимирди. Яхши жойларда яхши қизлар етишади-да.

Кетяпман. Гуллар. Қизғин очилган, ловиллаб турган гуллар! Кўзга жазиллаб уради, йиғлагинг келади — шу қадар расида. Шундоқ рўпарамда “йўл топибмиз — юрибмиз, пул топибмиз — ичибмиз”, деганлардан бири ялп этиб учиб тушди. Ўтириб олиб кўлига диққат билан тикилгач, роса сўкинди. Бошини силкиб пишқирди-да, “Эҳ, Саодат, Саодат, ҳозир бораману...” дея ғулдиради. Кейин ўмганини кўтараман деб, тўрт оёқлаб қолди, ўрнидан туришга кўзи етмади, чоғи, эмаклаб бориб дарахтни кучоқлади, унга осилиб кадини тиклади. Охири гандираклай-гандираклай йўлга тушди. Қизиғ-а?

Кетяпман. Тепамда кўм-кўк осмон, қаршимда қирмизи қуёш. Қитиғи келган тентакка ўхшаб бениҳоя хурсандман, кулиб юборай дейман. Неғалигини билмайман, билишни ҳам истамайман. Ўз-ўзидан, ҳеч бир сабабсиз завқим тошади. Аллақандай куй димоғимда ғивирлайди, хиргойи қиламан, Тезроқ уйга етиб, ўғилчамни қийқиртириб ўйнатгим, варанглатиб пластинка кўйгим, хуллас, қандайдир айюҳаннос солиб, оламни бошимга кўтаргим келади. Ичимга сиғмаяпман.

Ортимдан кимдир келяпти: “тап-туп”, “тап-туп”. Шошиляпти. Мендан ўтиб кетмоқчи. Кўрамиз!

“Тап-туп” тобора тезлашади. Қадам ташлашига қараганда, бўйи пастроққа ўхшайди. Пишиллашига қараганда, тез юриб ўрганмаган. Кўз қиримни ташладим — елкамдан қуйироқда бир япасқи бурун юзиб чиқди, силкиниб ортда қолди, яна кўринди. Яна... Қадамимни тезлатаман, “тап-туп” ҳам кучая-ди. Эҳ-хе, ростдан ҳам ўзиб ўтмоқчи шекилли!

Бурун йўқолди, чиқди, йўқолди, чиқди... Елкамга елимлаб қўйилгандек, липиллаб келаверди.

Унга сира эътибор бермагандек, осмонга қарайман, ён-теваракка кўз югуртираман. У тап-туплаб, тапир-тупурлаб йўрғалайди. Худди у эмас, ўзимнинг елкам бетартиб пишиллаётганга ўхшайди. Ерни гурсиллатиб одим отишимдан, бўйим узунлигидан, шу одамнинг мендан ўтиб кетиш учун беҳуда чиранишидан хурсанд бўлиб кетаман. Марҳамат, йўл очиқ! Қитмирлик қилаётганим йўқ, оёғидан чалаётганим йўқ. Ғашига ҳам тегмаяпман. Қоқилиб йиқилишини ҳам тиламаяпман. Қайтанга далда беряпман. Ўтиб кетсин, марҳамат!

Ҳадемай уйга етаман. Сизга айтсам, хотиним хотин эмас, бутун бошли бир хазина — уйда ҳеч вақо йўқ кезларда купқуруқ ҳаводан бўлса ҳам чучвара тугиб бера олади. Мен-ку, уйга шошиляпман, бу қаёққа ошиқади? Шуларни, айти пайтда уни олдинга ўтказиб юбормасликни ўйлаб янада тезроқ юраман.

Хумпар, сира орқада қолай демайди. Ҳайронман, кулгим қистайди. Мунча чиранмаса? Ҳай, ана ўтиб кетди ҳам дейлик. Хўш, шу билан бири икки бўлади-ми? Ёки бўйига бўй қўшиладими? Лекин ким бўлса ҳам яхши одамга ўхшайди. Тиришқоқ, курашчан кўринади. Бунақалар кунтли, захматкаш, ўз сўзининг устидан чиқадиган бўлади. Бировга осонликча ҳақ бермайди, ўзини хафа қилдириб қўймайди.

Оғайни, менга жуда ёқиб қолдинг-ку! Қани, отни қамчила. Паст бўй, майда қадам бўла туриб мендан ўзолсанг, худо ҳаққи, жуда қувонаман. Омад тилайман. Эй сен, ростдан ҳам ушлаган жойингдал кесасан шекилли. Лекин мен ҳам чакки эмасман, оғайни. Унча-мунчага енгилмайман. Қейин, мундоқ қаддиқоматни ҳам солиштир. Сендан қанча узунман? Зўрға елкамдан келасану яна олдинга ўтмоқчисан. Сенинг икки қадамнинг мен битта қилиб ташляпман. Қара, мен бемалол, гўё сени пайқамагандек, сен билан баҳслашмагандек, бамайлихотир кетяпман. Сен-чи, питир-питир қиласан, пишиллайсан, лекин йўлинг унмайди. Чарчадинг ҳам. Имкондан ташқари нарса йўқлигини биласанми? “Лайлакка етаман деб чумчуқнинг бути йирилибди”, деган гапни нахотки эшитмаган бўлсанг?

Кўнглимда ана шунақа серзавқ ўйлар. Ўзишувдан завқланиб кетганман. Очиғи, ҳали унинг афтини кўрмаган бўлсам ҳам кўнглимга жуда-жуда ўрнашди.

Бирдан кўл силтаб, орқада қолиб кетса-я деб, ташвишланиб ҳам кўяман. Унга хаёлан далда бераман, ғалабага ундайман. У ҳам бўш келмаяпти.

Қарамасам ҳам пайқаб келяпман: ўзай-ўзай деяпти-ю, чоғи етмаяпти. Жўрттага секинлаб кўяман— у олдинга ўтиб олади. Кейин унча зўр бермай унга етиб оламан-да, ўтиб кетаман. Икки-уч марта шундай қиламан.

Бу одамнинг тиришқоқлигидан қувонаман. У пишиллагани, пилдираб йўрғалагани сари кўнглим қувончга тўлади: одамлар сизнинг зўрлигингизни мақтамасин, зўр эканлигингизни амалда тан олсин!..

Тўсатдан унга миннатдорчилик билдиргим, биронта яхши гап айтиб, елкасига дўстона қоқиб кўйгим келди. Қолаверса, натижаси уч карра аниқ бўлган мусобақадан ҳам кўнглим совиётган эди.

Шу ниятда унга ўгирилдим...

Нима кўрдим денг? Бикқи, пакана, қопқора, япаски бурун йигит менга олайиб қараб турибди. Юзида, кўзида ёввойи мушукни эслатадиган йиртқич бир ифода бор:

— Ҳа?—деди у.

Сесканиб тушдим. Зўрға ўзимни кўлга олдим.

— Ҳеч нарса.

Бўйни қарийб билинмайди, боши, елканинг давомидек, қапишиб кетган. Бир кўзи қияроқ сузилган.

— Қайдан келяпсан?— деди у ошқора таҳдид билан.

- Ишдан - дедим сал чўчинқираб.

“Ҳозир жанжаллашамнз!” деган ёқимсиз, хавотирли фикр миямдан совуқ ғимирлаб ўтди.

— Қаерда ишлайсан?— деб яна савол берди у.

— Нима эди?—дедим, кейин атайлаб — уни ҳам сенлаш учун кўшиб кўйдим.— Сенинг ўзинг-чи?

— Мен сендан сўраяпман,— деди у.

Яқин ўртада ҳеч ким йўқ эди. Ўзимни босиб олдим. Унга индамай тикилиб туравердим. Бор кучимни тўпладим, деб ўйладим ичимда.

— Оғайни,— деб таққа тўхтадим, у ҳам тўхтади.— Орқамдан ким келяпти экан, деб сенга карадим, холос. Сенга қараш тақикланган бўлса — айт! Йўқса — бор, йўлингдан қолма. Бунча тирғиласан? Нима демокчисан ўзи?

У мени бошдан-оёқ кузатиб чиқди, кутмаганимда бирдан юмшади:

— Энди, сўраяпман-да,— деди. Яна йўлга тушдик.

— Ўқитувчиман,— дедим, кейин ёлғондан кўшиб кўйдим:—
Физкультурадан дарс бераман.

У менга синовчан қараб кўйди.

— Мен холодильник тузатаман,— деди.— Чекишдан борми?

— Чекмайман-да.

— Ҳар куни шу ердан ўтасанми?— деб сўради у.

Бу савол бермаса гапира олмайди шекилли.

— Ҳа. Сен-чи?

— Мен ҳам.

— Ҳеч кўрмаган эканман-да,— дедим шунчаки, гапни гапга улаш
учун.

— Нега?—деб хайрон бўлди у. — Ҳаммавақт будканинг олдида болалар
билан пиво ичиб ўтяраман-ку. Бахти, Ҳаким, Ҳамид, Шерзод. Зўр болалар!
Ҳакимни танийсанми?

— Йўқ.

— Вой, нега? Упи бир кўрган одам дарров танийди. Сочи жингалак,
лаби дўрдоқ бола. Шунинг учун отини “Негр” кўйганмиз.

— Билмадим, балки кўргандирман,— дедим.

— Кўргансан, кўргансан, — деди у. — Агар ҳар кунн шу ердан ўтсанг,
кўрмаслигинг мумкин эмас. Боксёр, мушти катта-катта. Менинг кўлимга бир
яримта келади.

- Мусобақаларда қатнашадими?

- Вой, қизиқмисан! Мусобақада нима қилади? Газ сув сотадиган
автоматларга қарайди. Ҳар куни олтмиш-етмиш сўмдан кам топмайди.
Қизлари жа кўп. Келишган бола-да! Зўр ташлашади лекин. Ётиб ҳам чиккан,
— деди, бу ҳам Ҳаким деган ўртоғининг жуда катта фазилатидек.

— Нега?—дедм қизиққан бўлиб.

— Э, йигитчилик-да,— деб бепарво кўл силтади у.— Автобусда битта
олифта жой бўшатмабди. Ўзига ишонган-да. Лекин роса уришган. Бир ҳафта
касалхонада қон туфлаб ётган экан.

— Ия, бу Ҳакимларинг кўпчилик бўлганми?

— Ҳа-да. Учови зерикиб юрганда шу бола тўғри келиб қолган-да. Нима,
Ҳаким уришса, улар қараб турсинми?

— Албатта,— дедим.

Номард Ҳакимингни ҳам худо кўтарсин!

— Иккита қовурғаси синиб кетган экан. Ётқизиб олиб биқинига тепгандан кейин... Жигари эзилиб кетгандир.

Мен индамадим.

— Энди куён бўлай деб турганда хитлар кеп қолган. Номарднинг ёнида кизи ҳам бор экан, шу дод солибди-да. Ҳаким, Шерзод қўлга тушган. Зокир қутулган.

— Ҳакимнинг отаси қутқариб қололмадимми?

— Э, нимасини айтасан! Роса югурди, бўлмади-да. Уч йил ўтириб чиқди. Алишер бир йил. Ўзлари аҳмоқ — одам кўп жойда уришадими? Четроққа олиб чиқ, кейин дабдала қил-да, жўна — қани, ким топиб олар экан! Нима дединг!

Қуёш ботди. Осмоннинг ранги синикиб, ҳаммаёқни кулранг парда коплаб олди. Йўлдан машиналар шувиллаб ўтмоқда эди. Бирдан кўнглим сиқилди. Кечаси билан дафтар текширишим кераклиги эсимга тушди.

— Бугун пиво йўқ экан-да,— деди у.— Майли, вақтинг бўлса, чиқиб тур. Қуйиб бераман. Азим деб сўра мени. Ҳаммаси билади.

У бурилиб кетди. Кўкрагини шишириб, бошини баланд кўтарганча тор кўчага кириб кетди. Бирон марта ҳам орқасига ўгирилиб қарамади.

Унга анқайиб йўлка четидаги темир бетон тўсикқа қоқилдим. Чиқиб қолган қайқи сими оёғимга жуда ёмон урилди. Шимимнинг почасини шимарсам, оёғимнинг бир энлик жойи қипқизил шилинибди. Хайрият, шим йиртилмабди.

Уйга атиги бир бекат қолган бўлса-да, итар-итар билан трамвайга илиниб олдим. Трамвай ғала-ғовур, дим экан, нафасим қайтиб, бир зумда терга ботдим. Тер кўзимни ачиштирди. Қимдир оёғимни эзгилаб босди.

Оқсоқлана-оқсоқлана кета туриб чўнтагимни кавласам, рўмолча йўқ. Бефаросат хотин, нукул овқатни ўйлайди. Гумбаз бўлиб семириб кетган. Ҳўй, сон тегмаган, ўқувчиларимнинг кўз ўнгида юзимни қоғозга артаманми! Бурним-пурним қонаб кетса нима бўлади! Қачон ақл битади сенга? Доим: гўшг, картошка, пиёз... Лағмонга чўзилган хамир олиб келишим керак эмиш! Ана, гапни қаранг: эркак бошим билан шаҳарнинг ўртасида хамир кўтариб юрай! Э, ўргилдим сендақа хотиндан! Битта болани эплаб боқолмайди, доим чирқиллатгани-чирқиллатган. Яна бола тарбиясини ўргатадиган консультацияларга қатнайдилар!

То эшикка етгунча хотинимга дағдаға қилдим. Ичимда.

Уйга киргач, ечина солиб, тўғри ваннахонага ўтдим. Узоқ ювиндим. Сал энгил тортиб чиқдим.

Овқатланиб ўтириб, йўлдаги воқеани хотинимга айтиб бермоқчи бўлдим.

— Ҳозир келаётиб бир йигит билан ким тез юришдан баҳслашиб қолсак бўладими!

Хотиним пиқ этиб кулиб юборди. Жаҳлим чиқиб кетди.

— Нега куласан?

— Пиёда юришданми?

— Самолётдами бўлмаса?— дедим жаҳлимга ҳай бериб.— Қарасам, мендан ўтиб кетмоқчи. Эҳ-хе, йўл бўлсин, дедим-да... — Хотинимнинг ҳали ҳам илжайиб турганини кўриб, бирдан гапиргим келмай қол-ди.— Чойдан куй! .

— Кейин-чи!

— Кейинми? Кейин ҳеч гап бўлгани йўқ... Нега бу кайвони кампирларга ўхшаб саллаи дастор қилиб қолдинг?

Энди жаҳлимни босолмай қолдим.

— Боя бош ювгандим. Қуримаяпти,— деб минғирлади хотиним.

— Кир сочикдан бошқа нарса йўқ эканми?! Яна дастурхон тепасида! Тур, кўзимдан йўқот! Қачон сон киради сенга?

Хотиним йиғламсираб, индамай ўрнидан кўзгалди.

Негадир сира ўзимни босиб ололмадим, бақиравердим:

— Қачон тартиб киради бу уйга! Нега супургини тикка қилиб қўйдинг? Ун кун бўлди полга сув тегмаганига. Шифоньернинг чангини қара, отингни ёзса бўлади...

Ўғлим нариги уйда ухлаб ётган эди, чириллаб йиғлаб юборди.

Ярим соатдан кейин хотинимга ҳасрат қилдим.

— Ке, қўй, хадеб тумшук қилаверма. Кайфиятим ёмон эди. Шунақа пайтда... биласан-ку, сени қистокқа оламан-да. Хўш, сендан бошқа кимга бақирай? “Эру хотин — қўш хўкиз” деб қадимгилар бекорга айтишмаган. Турмушнинг оғирлигини назарда тутишган. Омочнинг бир томонини сен тортмасанг...

Ўз-ўзимдан хафа бўлиб кетдим: болалигим қачон қолади? Кап-катта одам, ота бўлатуриб, кўчада юрган кимқаёқдаги безори билан ўзишиб юрибман-а. Яхши ҳамки, ўзи пасайиб қолди. Муштлашиб, биқин-миқинимга пичоқ тортиб юборса, холим не кечарди?

Ўзим шу ҳақда ўйлаяпман-у, хотинимга менинг ҳам асабим темирдан эмаслиги ҳақида куйиниб уқтиряпман...